

ΑΝΝΗΣ ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ - ΓΑΛΑΝΟΥ

Διδάκτορος Φιλοσοφίας

ΤΟ ΠΕΠΕΡΑΣΜΕΝΟΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ Η ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ΚΑΤΑ ΠΛΑΤΩΝΑ

I

Ἡ ἰδέα τοῦ πεπερασμένου τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος εἶναι ἐκ παραδόσεως συνδεδεμένη πρὸς τὴν θεολογικὴν θεματικὴν, ἄλλοτε μὲν σχετιζομένη πρὸς τὸν ἀπροσδιόριστον χαρακτήρα τῆς φύσεως τοῦ θεοῦ καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς νοήσεως νὰ συλλάβῃ τὸ περιεχόμενον τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος, ἄλλοτε δὲ ἀντιδιαστελλομένη πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς θεϊκῆς παντογνώσιας. Ὁ χριστιανὸς Gabriel Marcel λέγει χαρακτηριστικῶς : «Plus l'homme est faible, plus Dieu est fort en lui»¹.

Ἡ ἰδιοτυπία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως ἔγκειται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, εἰς τὴν ἀπορητικὴν ἐναντι τοῦ προβλήματος τῆς ἀληθείας στάσιν της, τὴν γνωσιακὴν αὐτῆς ταπεινοφροσύνην. Ὅπως παρατηρεῖ ἡ J. Parain - Vial προκειμένου περὶ τοῦ νεοσωκρατικοῦ² G. Marcel, ὁ φιλόσοφος οὗτος «repousse le système en tant que prétention de s'installer au point de vue absolu de Dieu, d'où l'on contemplerait l'univers dans sa totalité, alors qu'en fait le monde est appréhendé par nous de façon partielle et latérale»³.

Τὸ πρῶτον εἰς τὴν διδασκαλίαν ὠρισμένων προσωκρατικῶν φιλοσόφων ἀνευρίσκομεν τὴν ἰδέαν τῆς διακρίσεως τῆς ἀπολύτου γνωστικῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ σχετικοῦ τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως· εἰς τὴν γνωσιοθεωρίαν τοῦ Ξενοφάνους τὸ γνωσιολογικὸν πρόβλημα συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὸ θεολογικόν· ὁ Ἀρεῖος Δίδυμος (VS 21 A 24) προτάσσει εἰς τὴν περὶ δοξαστικῆς γνώσεως τῶν πολλῶν («δόκος δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται»

1. L'Homme Problématique, Paris, Aubier - Montaigne, 1955, σ. 134.

2. Αὐτόθι, σ. 72.

3. Gabriel Marcel, Paris, Seghers, 1966, σ. 13.

VS B 34) ρῆσιν τοῦ Ξενοφάνους τὴν φράσιν «ὥς ἄρα θεὸς μὲν οἶδε τὴν ἀλήθειαν» καθ' Ἡράκλειτον «ἦθος . . . ἀνθρώπειον μὲν οὐκ ἔχει γνώμας θεῖον δὲ ἔχει» (VS B 78)· ὁ ἐλεάτης Παρμενίδης ἐδίδαξεν ὅτι ἡ ἀλήθεια ἐδρεύει εἰς τὸ θεῖον· ὁ σοφὸς δέχεται τὴν γνώσιν ἄνωθεν (B 1)· ὁ Ἀλκμαίων «ὁ Κροτωνίτης τάδε ἔλεξε . . . περὶ τῶν ἀφανέων, περὶ τῶν θηητῶν σαφήριαν μὲν θεοὶ ἔχοντι, ὥς δὲ ἀνθρώποις τεκμαίρεσθαι καὶ τὰ ἐξῆς» (B 1).

Εἰς τὴν γραμμὴν ταύτην κινεῖται καὶ ὁ Πλάτων καθ' ὅσον, ἀναφορικῶς πρὸς τὸ γνωσιολογικὸν πρόβλημα, κατηγορηματικῶς διδάσκει ὅτι «τῷ ὄντι ὁ θεὸς σοφός», ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη γνώσις εἶναι «ὀλίγον τινὸς ἀξία . . . καὶ οὐδενός» (Ἀπολογία 23 a) καὶ ὅτι διὰ τὰ θεῖα ὄντα, τὰς ιδέας τῆς δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης «καὶ ὅσα ἄλλα τίμια ψυχαῖς οὐκ ἔνεστι φέγγος οὐδὲν ἐν τοῖς τῇδε ὁμοιώμασιν· ἀλλὰ δι' ἀμυδρῶν ὀργάνων μόγις αὐτῶν καὶ ὀλίγοι, ἐπὶ τὰς εἰκόνας ἰόντες, θεῶνται τὸ τοῦ εἰκασθέντος γένος» (Φαῖδρος 250 b). Τὸ λεξιλόγιον τῆς θέας, ἡ ἰδέα τοῦ δυσχεροῦς τῆς ἀμέσου γνώσεως καὶ ἡ ἀναφορὰ εἰς τὴν πλαγίαν — ὥς θὰ ἔλεγε καὶ ὁ Marcel — δι' εἰκόνων χωροῦσαν γνώσιν, ὁμοιάζουν πρὸς τὴν σωκρατικὴν ὀπτικήν τῆς Πολιτείας (517 ac), πρὸς τὴν κατ' ἀναλογίαν παράστασιν τῆς ιδέας τοῦ Ἀγαθοῦ. Κατ' οὐδὲν ἀντιστρατεύεται εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ πεπερασμένου τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως ἡ παρατήρησις ὅτι εἰς τὸν Φαῖδρον ὁ Πλάτων ἐπιτίθεται κατὰ τῶν αἰσθήσεων. Σχετική, ἀναλογικὴ ἢ ἐξεικονιστικὴ εἶναι παρὰ Πλάτωνι ἡ ἀνθρωπίνη γνώσις τόσον τῆς φύσεως τῆς ὕλης, ὅσον καὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, τοῦ Ἀγαθοῦ, τοῦ θεοῦ. Ὁ ὄντολογικο-γνωσιολογικὸς παραλληλισμὸς περιέχεται κατηγορηματικῶς ἐκπεφρασμένος εἰς τὸν λόγον τοῦ Τιμαίου εἰς τὸν ὁμώνυμον διάλογον: «Ἐὰν οὖν, ὦ Σώκρατες, πολλὰ πολλῶν πέρι θεῶν καὶ τῆς τοῦ παντός γενέσεως μὴ δυνατόι γινώμεθα πάντη πάντως αὐτοὺς ἑαυτοῖς ὁμολογουμένους λόγους καὶ ἐπικριβομένους ἀποδοῦναι, μὴ θαυμάσης· ἀλλ' ἐὰν ἄρα μηδενὸς ἤττον παρεχόμεθα εἰκότας, ἀγαπᾶν χοή, μεμνημένους ὥς ὁ λέγων ἐγὼ ὑμεῖς τε οἱ κοῖται φύσιν ἀνθρωπίνην ἔχομεν, ὥστε περὶ τούτων τὸν εἰκότα μῦθον ἀποδεχομένους πρόπει τούτου μηδὲν ἔτι πέρα ζητεῖν» (29 cd).

Εἰς τὸν Φαῖδρον ὁ Πλάτων ἀναφερόμενος εἰς τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς παρατηρεῖ: «Περὶ μὲν οὖν ἀθανασίας αὐτῆς ἱκανῶς· περὶ δὲ τῆς ιδέας αὐτῆς, ὥδε λεκτέον· οἷον μὲν ἐστὶ, πάντη πάντως θείας εἶναι καὶ μακρὰς διηγῆσεως, ᾧ δὲ ἔοικεν, ἀνθρωπίνης τε καὶ ἐλάττωτος» (246 a). Τὸ ὑπερουράνιον ἐνδιαίτημα τῶν ιδεῶν, λέγει ἐν συνεχείᾳ ὁ Πλάτων, «οὔτε τις ὕμνησέ πο τῶν τῇδε ποιητής, οὔτε ποτὲ ὕμνήσει κατ' ἀξίαν» (247 c). Εἰς ἄλλο χωρίον ὑποστηρίζεται ὅτι οἱ ἐρῶντες, οἵτινες διὰ τῆς ἀναμνήσεως τῶν ἀπολύτων ὄντων καταλαμβάνονται ὑπὸ τοῦ θεοῦ, «ἐξ ἐκείνων λαμβάνουσι τὰ ἐθῆ καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, καθ' ὅσον δυνατόν θεοῦ ἀνθρώπῳ μετασχεῖν» (253 a).

Εἰς τὸν μῦθον τοῦ Φαῖδρου (247 b κ.έ.) πρυτανεύει ἡ ἰδέα ὅτι οἱ θεοὶ

ἔχοντες τὰ τῆς ψυχῆς «ὀρήματα ἰσορρόπως εὐήνια» πορεύονται εὐκόλως πρὸς τὰς ιδέας καὶ οὐδέποτε λησμονοῦν αὐτάς μετὰ τὴν θέαν, ἐνῶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων «πόνος τε καὶ ἀγὼν ἔσχατος... πρόκειται» λόγῳ τῆς ἀτελοῦς τῶν φύσεως¹. Οἱ θεοὶ κατέχουν τὴν γνῶσιν ὡς σοφοὶ (Φαῖδρος 278 d, Νόμοι 902 e) εἴτε πρόκειται περὶ τῆς λύσεως τοῦ μυστηρίου τοῦ θανάτου (Ἀπολογία 42 a) εἴτε περὶ τῆς ἀκριβεστάτης ἐπιστήμης (Παρμενίδης 134 c)²· οἱ ἄνθρωποι ὀφείλουν ἐπιπόνως νὰ ἀναζητήσουν αὐτὴν ὡς φιλόσοφοι (Συμπόσιον 214 ab, Φαῖδρος αὐτ.) ἢ νὰ ἐπανορθώσουν τὴν λήθην τῶν³.

Εἰς τὴν πλατωνικὴν γνωσιοθεωρίαν, ὡς γνωστὸν, ἐκτὸς τῆς μεθοδολογικῆς χρήσεως τῆς ἀναλογίας, τῆς εἰκόνας καὶ τοῦ μύθου⁴, ἀπαντοῦν καὶ δύο ἄλλα στοιχεῖα καταφανῶς ἀποδεικνύοντα τὸ πεπερασμένον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος· ταῦτα εἶναι ἡ ιδέα τῆς καταφυγῆς εἰς τὸ συναισθημα τῆς ἐλπίδος καὶ ἡ περιοριστικὴ ἔκφρασις κα' θ' ὅ σ ο ν δ υ ν α τ ὀ ν καὶ τὰ δύο σχετιζόμενα μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἀληθείας καὶ τὰ ὅρια τῆς γνώσεως. Δι' αὐτῶν μετατίθεται ἡ τελεία γνῶσις, ἡ σαφήνεια⁵ καὶ ἡ πληρότης τῶν περὶ τῆς ἀληθείας ἀποδεικτικῶν λόγων εἰς ὀντολογικὸν ἐπίπεδον ὑπερκείμενον τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως. Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης καταλήγει εἰς τὴν Ἀπολογία: «Ὅποτεροι δὲ ἡμῶν ἔρχονται ἐπὶ ἀμεινον παρᾶμα, ἀδελον παντὶ πλὴν ἢ τῷ θεῷ» (42 a).

Εἰς τὸν Κρατύλον ὁ Πλάτων ἀναφέρεται εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ιδεῶν λέγων τὸν ἐξῆς: «Σκέψαι γάρ, ὦ θαυμάσιε Κρατύλε, δ' ἔγωγε πολλάκις ὀνειρώττω. Πότερον φῶμεν τι εἶναι αὐτὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ ἓν ἕκαστον τῶν ὄντων οὕτω, ἢ μή;» (439 c). Τὸ ὀνειρώττειν, ὡς συνάγομεν ἐκ τῆς Πολιτείας (533 c), ἔνθα ὁ λόγος περὶ διαλεκτικῆς καὶ τῶν ἄλλων μεθόδων, δηλοῖ σύλληψιν ἀβεβαίαν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν εὐθεῖαν γνῶσιν τοῦ πραγματικοῦ. Παρατηρήθη⁶ ὅτι «la réserve apparente avec laquelle la théorie des Formes est introduite dans le Cratyle n'est peut-être qu'un procédé de l'ironie socratique». Ἄλλ' ἡ εἰρωνεία τί ἄλλο εἶναι εἰμὴ βεβαιότης περὶ τοῦ ἀβεβαίου τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, διάθεσις, ὅπως καὶ ἡ ἐλπίς, καὶ ἐσωτερικὸς πόθος τῆς ἐν ἐργηγόρσει ἔναντι τοῦ ἀληθοῦς διατελοῦσης ψυχῆς;

1. Πβ. Πολιτεία 422a, 588b καὶ Τίμαιος 69cd.

2. Πβ. Φαῖδρος 266b, Τίμ. 68d. Βλ. καὶ V. G o l d s c h m i d t, Platonisme et pensée contemporaine, Paris, Aubier - Montaigne, 1970, σ. 124.

3. Πβ. τὰ λεγόμενα περὶ τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ποιήματος τοῦ Σιμωνίδου εἰς τὸν Πρωταγόραν, 339 b κ.έ.

4. Βλ. Ἰ. Ν. Θεοδωρακοπούλου, Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα, Ἀθήναι 1970, σσ. 314, 321, 329, 352, 356 κ.έ.

5. Πβ. Ξενοφάνης, Β 34.

6. L. Méridier, Cratyle, Paris, Belles Lettres, 1961, 439 c, ὑπ. 2. Πβ. Χαμίδης 173a.

Εἰς τὸν ἐν τῷ Φαίδωνι παραμυθητικὸν (πβ. 115 d) περὶ ἀθανασίας λόγον ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης ὁμολογεῖ : «Οὐκοῦν... εἰ ταῦτα ἀληθῆ... πολλὴ ἐλπίς ἀφικόμενον οἱ ἐγὼ πορεύομαι ἐκεῖ ἱκανῶς, εἴπερ πον ἄλλοθι, κτήσασθαι τοῦτο οὐ ἕνεκα ἢ πολλῇ πραγματείᾳ ἡμῖν ἐν τῷ παρελθόντι βίῳ γέγονεν, ὥστε ἢ γε ἀποδημία, ἢ νῦν μοι προστεταγμένη, μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος γίγνεται, καὶ ἄλλω ἀνδρὶ δὲ ἡγεῖται οἱ παρεσκευάσθαι τὴν διάνοιαν ὥσπερ κεκαθαυμένην» (67 b). Διὰ τοῦ — θρησκευτικοῦ ἀνύσματος — στοιχείου τῆς ἐλπίδος μετατίθεται ἡ ἀληθῆς γνώσις εἰς τὸ ἐκεῖθεν, ἐνθα καὶ μόνον ἐπιτυγχάνεται ἡ πλήρης κάθαρσις τοῦ πνεύματος¹.

Εἰς τὸ ἐκεῖθεν καὶ τὸ θεῖον ἔδρευει καὶ ἡ ἐπιβεβαίωσις ἐν γένει τῆς ἀξίας τῆς φιλοσοφικῆς δραστηριότητος, τῆς ἀναλώσεως τοῦ βίου εἰς τὸ φιλοσοφεῖν· ὁ Σωκράτης ὁμολογεῖ εἰς τὸν Φαίδωνα : «Εἰ δ' ὁρθῶς προϋθυμήθην καὶ τι ἠνύσαμεν, ἐκέῖσε ἐλθόντες τὸ σαφὲς εἰσόμεθα, ἂν θεὸς ἐθέλῃ, ὀλίγον ἕστερον, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ» (69 d).

Μέχρι τοῦ πέρατος τῆς συγγραφικῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ βίου τοῦ ὁ Πλάτων τείνει πρὸ τοῦ ἀφανοῦς χεῖρα εἰς τὴν ἐλπίδα. Εἰς τοὺς Νόμους, ἀπορρίπτων τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων γνώσιν τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, καταφάσκει ὁ φιλόσοφος τὴν νοητικὴν προσέγγισιν στηρίζων τὴν ἀξίαν τῆς εἰς τὴν ἐλπίδα : «Ἐλπίς πολλὴ τὸ παρὰπαντὸν τὸ γένος ἡμῖν τοῦτο ἀναίσθητον πάσαις ταῖς τοῦ σώματος αἰσθήσεσι περιπεφυκέναι, νοητὸν δ' εἶναι...» (898 de).

Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὥς λέγει μεταφορικῶς ὁ Πλάτων εἰς τὴν Πολιτείαν (516 e), ἐκτυφλωτικὴ διὰ τοὺς ἀνθρωπίνους ὀφθαλμοὺς (πβ. Νόμοι 897 d). Ὑπάρχουν ἅψ' ἐνὸς μὲν θέματα — ὥς πχ. τὸ τοῦ μεγίστου μαθήματος, τῆς ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ² — τῶν ὁποίων μέτρον τῶν λόγων δὲν ἐξευρίσκεται ἢ εἶναι «ὄλος ὁ βίος νοῦν ἔχουσαν» (Πολιτεία 450 b), ἅψ' ἐτέρου δὲ πορεῖαι λόγου αἱ ὁποῖαι δὲν δίδουν ποτὲ ἐπιστήμην (533 c). Αὐτὴ αὐτὴ ἡ διαλεκτικὴ, ἡ μόνη μέθοδος, ἥτις «περὶ ὃ ἔστιν ἕκαστον... ἐπιχειρεῖ... ὁδῶν περὶ παντὸς λαμβάνειν» (533 b), ἡ «καλλίων» ὁδός, τῆς ὁποίας ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης εἶναι «ἐραστής... ἀεὶ» (Φίληβος 16 b), εἶναι μὲν δυνατόν νά ὀρισθῇ — «δηλώσαι μὲν οὐ πάνν χαλεπόν» —, δυσχερέστατον ὁμῶς νά ἐφαρμοσθῇ («χορῆσθαι δὲ παγγάλεπον» 16 c).

Εἰς τὸν Φαίδωνα ὁ Σωκράτης, ἀπαντῶν εἰς τὸν λόγον τοῦ Σιμμίου — δι' οὗ οὗτος ὁμολογεῖ τὴν πρὸ τοῦ μεγέθους τοῦ ὑπὸ συζήτησιν προβλήματος περὶ τῶν λεγομένων διὰ τὴν γνώσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθε-

1. Πβ. 68 : «Ἐκέῖσε... οἱ ἀφικόμενοι... ἔστιν... ὑπὸ ταύτης ἀγόμενοι τῆς ἐλπίδος... λαβὼν σφόδρα τὴν αὐτὴν... ἐλπίδα...». Ἐπίσης 70 a : «... Πολλὴ ἂν εἴη ἐλπίς καὶ καλὴ... ὥς ἀληθῆ ἔστιν ἡ σὺ λέγεις».

2. Βλ. καὶ V. Goldschmidt, Les Dialogues de Platon, Paris, P.U.F., 1963, σ. 339· Platonisme..., σ. 44.

νείας ἀπιστίαν του — τονίζει, ὅτι διὰ τὴν ἀλήθειαν ὀφείλομεν νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τι κριτήριον σχετικόν, ὅπερ καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὄριον διὰ τὴν ἔρευναν: «*Ἐὰν αὐτὰς (τὰς ὑποθέσεις) ἱκανῶς διέλητε, ὡς ἐγῶμαι, ἀκολουθήσετε τῷ λόγῳ, καθ' ὅσον δυνατόν μάλιστ' ἀνθρώπῳ ἐπακολουθήσαι· κἂν τοῦτο αὐτὸ σαφές γένηται, οὐδὲν ζητήσετε περαιτέρω*» (107 b).

Τὸ χωρίον εἶναι σημαντικὸν καὶ ἐξ ἄλλης ἐπόψεως· καταφαίνεται ἐνταῦθα ἡ ἠθικὴ, οὕτως εἰπεῖν, τοποθέτησις τῆς φιλοσοφοῦσης συνειδήσεως, ἡ γνωσιολογικὴ σωφροσύνη τῆς, τὴν ὁποῖαν συνιστᾷ ἡ ἀναγνώρισις μιᾶς, ἐξ ἀντικειμένου ἐπιβεβλημένης, ἀνάγκης σ τ ῆ ν α ι εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας.

Τὸν λόγον καθιστᾷ εὐχερέστερον ὄχι ἡ φύσις τοῦ ἀντικειμένου, ἡ γνῶσις τῆς ὁποίας εἶναι περιορισμένη λόγῳ τῆς ἀσθενείας τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, ἀλλ' ἐνίοτε αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἀσθένεια τοῦ πνευματικοῦ ὑποκειμένου ἢ, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τοὺς λόγους τοῦ Κριτίου, ἡ ἀπειρία καὶ ἡ ἄγνοια τῶν ἀνθρώπων: «*Περὶ θεῶν... λέγοντά τι πρὸς ἀνθρώπους δοκεῖν ἱκανῶς λέγειν ὅῃον ἢ περὶ θητῶν πρὸς ἡμᾶς. Ἡ γὰρ ἀπειρία καὶ σφόδρα ἄγνοια τῶν ἀκούοντων περὶ ὧν ἂν οὕτως ἔχωσιν πολλὴν εὐδορίαν παρέχεσθαι τῷ μέλλοντι λέγειν περὶ αὐτῶν. Περὶ δὲ θεῶν ἴσμεν ὡς ἔχομεν*» (Κριτίας 107 ab).

Ἡ περιοριστικὴ ἔκφρασις «*καθ' ὅσον δυνατόν*», εἰς ἣν ἤδη ἀνεφέρθημεν, ἀπαντᾷ κατ' ἐπανάληψιν εἰς τοὺς Διαλόγους¹, ἀποδίδουσα ἐπιγραμματικῶς τὴν ἰδέαν τῆς περιορισμένης δυνατότητος τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος καὶ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν ἔκφρασιν «*θεία τύχη*»², ἥτις καταδεικνύει τὴν κατόπιν θεϊκῆς ἐπεμβάσεως ἐπίτευξιν ὀρθῆς γνώσεως ('Επιστ. Ζ' 336 e). Ὁ πλατωνικὸς ἄνθρωπος εἶναι κ τ ῆ μ α τοῦ θεοῦ (Φαίδων 62 b) καὶ δὴ τὸ «*θεοσεβέστατον... πάντων ζώων*» (Νόμοι 902 b). Τὸ ἀσθενὲς τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, τὸ ἐπίπονον τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἀληθοῦς ἐξηγοῦν τὴν πίστιν τῆς φιλοσοφοῦσης συνειδήσεως εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν θεϊκὴν εὐνοίαν, ὡς εἰς τι π ε ῖ σ μ α ἀσφαλὲς προσβάσεως εἰς τὸν λόγον (Νόμοι 893 b)³. Ὁ Τίμαιος ἐπικαλεῖται τὸν θεὸν ὡς δωρητὴν τῆς ἐπιστήμης: «*Ἦν οὖν τὸ λοιπὸν τοὺς περὶ θεῶν γενέσεως ὀρθῶς λέγωμεν λόγους, φάρμακον ἡμῖν αὐτὸν τελεώτατον καὶ ἄριστον φαρμά-*

1. Βλ. Φαίδων 107b, Πολιτεία 500d, Φαῖδρος 253a, Τίμαιος 90bc' πβ. 69. Πβ. ἐπίσης R. Schaefer, *Dieu, l'homme et la vie d'après Platon*, Neuchâtel, La Baconnière, 1944, σ. 193: «*Créé satellite de Dieu, l'homme accomplit sa mission en s'ordonnant sur le centre de lui-même, dans la mesure où l'excentricité de sa nature le lui permet*».

2. Πβ. τὴν ἔκφρασιν «*αὐτὸν θεῶν εἰπεῖν*» (Πρωταγόρας 317b).

3. «*Ἄγε δὴ, θεὸν εἴ ποτε παρακλητέον ἡμῖν, νῦν ἔστω τοῦτο οὕτω γενόμενον — ἐπὶ γε ἀποδείξειν ὡς εἰσὶν τὴν αὐτῶν σπουδῇ πάσῃ παρακεκλήσθων — ἐχόμενοι δὲ ὡς τινας ἀσφαλοῦς πείρατος ἐπεισβαίνωμεν εἰς τὸν νῦν λόγον*».

κων ἐπιστήμην εὐχόμεθα διδόναι...» (Κριτίας 106 b). Ὁ Κριτίας, ἐν συνεχείᾳ, δεικνύει ὅτι, ὅχι μόνον ἡ ἐπίτευξις τῆς γνώσεως εἶναι ἐξαιρετικῶς δυσχερής, ἀλλὰ καὶ ἡ διάρκεια αὐτῆς ἐπισηφαλῆς, καθ' ὅσον ἡ λήθη — ἣτις περιπολεῖ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν — ἀπειλεῖ μονίμως τὸ πνεῦμα : «... Πρὸς οἷς θεοὶς εἶπες τούς τε ἄλλους κλητέον καὶ δὴ καὶ τὰ μάλιστα Μνημοσύνην. Σχεδὸν γὰρ τὰ μέγιστα ἡμῖν τῶν λόγων ἐν ταύτῃ τῇ θεῷ πάντ' ἐστίν...» (108 d).

II

Εἰς τὴν πλατωνικὴν γνωσιοθεωρίαν πρυτανεύει ἡ ἰδέα τοῦ πεπερασμένου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Τὸ τραγικόν — ὁ ἐπίπονος καὶ ἐπίμονος ἀγὼν — τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὴν πρὸς τὸ ἀληθὲς ὁδὸν τοῦ πνευματικοῦ ὑποκειμένου, μετριάζεται διὰ τῆς ἑναντι τοῦ θεοῦ εὐλαβείας, διὰ τῆς προσβλέψεως εἰς τὴν θεϊκὴν εὐνοίαν. Ἀντιστοίχως ἡ πλατωνικὴ ἀνθρωπολογικὴ θεωρία παρουσιάζει διττὴν ὄψιν : μίαν ψυχολογικὴν ἀπαισιοδοξίαν καὶ μίαν μεταφυσικὴν αἰσιοδοξίαν, μίαν ἀπαισιοδοξὸν θεώρησιν τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος καὶ μίαν αἰσιόδοξον, σχετιζομένην πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν ἀπολύτων ὄντων καὶ πρὸς τὴν μέθοδον ἣτις ἀσκεῖ τὸ πνεῦμα συγχρόνως δὲ καθαίρει τοῦτο, οὐσα ἐν ταυτῷ μέθοδος τῆς νοούσης καὶ τῆς θρησκευομένης συνειδήσεως¹.

Ὡς γνωστόν, εἰς τοὺς Νόμους ὁ Πλάτων — ἀπελπισθεὶς², μετὰ τὰς ἐν Συρακούσαις περιπετείας του, διὰ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα — ἐπανέρχεται εἰς τὴν εἰς τὸν Φαίδωνα (62 b) περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς κτήματος τοῦ θεοῦ θεωρίαν του, διαμορφώνει δὲ αὐτὴν ἐπὶ τὸ τραγικώτερον : ὁ ἄνθρωπος εἶναι «*θαῦμα... θεῖον, εἴτε ὡς παίγνιον ἐκείνων εἴτε ὡς σπουδῇ τινι συνεστηκός*» (644 d. Πβ. 803 c 4, 804 b).

Ἡ ὁμολογία τοῦ Ἀθηναίου τῶν Νόμων εἰς τὸν συνομιλητὴν του Μέγιλλον ὅτι διὰ τὴν ἀνθρωπολογίαν του λαμβάνει ὡς κριτήριον τὸ ἀπόλυτον — «*πρὸς... τὸν θεὸν ἀπιδὼν καὶ παθὼν εἶπον ὅπερ εἶρηκα νῦν*» (804 b) — ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ὅτι τὸ νόημα τῆς πλατωνικῆς ἀνθρωπολογίας δέον ὅπως ἀναζητηθῇ εἰς τὰ θρησκευτικοῦ περιεχομένου συμφραζόμενα καὶ δὴ διὰ συνδέσεως πρὸς τὴν θεμελιώδη εἰς τοὺς Νόμους ἰδέαν ὅτι ὁ θεὸς εἶναι μέτρον παντός πράγματος (716 bc).

1. Πβ. L. Brunswicg, *Le progrès de la conscience dans la philosophie occidentale*, Paris, Alcan, I, σ. 26.

2. Δὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν μελέτην τὸ πρόβλημα τῶν αἰτίων τῆς ἀπαισιοδοξίας τοῦ Πλάτωνος καὶ ἡ σχέσις του πρὸς τὸ προκεχωρημένον τῆς ἡλικίας τοῦ φιλόσοφου. Περὶ αὐτῶν βλ. E. R. Dodds, *Les Grecs et l'irrationnel*, μετάφρ. M. Gibson, Paris, Aubier - Montaigne, 1965, σ. 207 κ.έ., P. - M. Schuhl, *L'oeuvre de Platon*, Paris, J. Vrin, 1967, σσ. 193 - 194.

Ἡ πλατωνικὴ γνωσιοθεωρία εὐρίσκεται εἰς τοὺς ἀντίποδας τοῦ πραγματισμοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωποκεντρισμοῦ τοῦ σοφιστοῦ Πρωταγόρου (Κρατύλος 386 a, Θεαίτητος 152 a). Ἀντιστρέφων τὴν σοφιστικὴν γνωσιοθεωρίαν καὶ ἀξιοθεωρίαν ὁ Πλάτων συνδέει τὸ πᾶν μετὰ τοῦ θεοῦ — ὡς κεντρικοῦ σημείου — ἔνθα ἐνοικεῖ τὸ ἀληθές, ὅπερ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἔχει καὶ ὑπερβατικὸν χαρακτῆρα. Ὁ ἄνθρωπος, τὸ σημεῖον τῆς περιφέρειας, ἀνήκει εἰς τὸν κόσμον τοῦ γίνεσθαι, ἔνθα ἡ φθορὰ (Πολιτεία 546 a) καὶ ἡ πτώσις (Φαῖδρος 247 b, 248 bc) εἶναι ἀναπόφευκτα. «L'homme», παρατηρεῖ ὁ Schaerer, «se construit sur une équivoque : sa beauté est sa laideur, sa vie une mort, ses échecs des victoires, son savoir une ignorance»¹.

Ἐν τούτοις, ἡ τοιαύτη ἀνθρωπολογία οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει μὲ τὴν ἀμιγῆ ἀπαισιοδοξίαν εἴτε προγενεστέραν εἴτε μεταγενεστέραν αὐτῆς. Ὁ Πλάτων οὐδέποτε υἱοθετεῖ ἀκράϊαν, δογματικὴν στάσιν ἔναντι οἰουμένης προβλήματος. Ἡ συνθετικὴ ἰκανότης εἶναι τὸ εἰδητικὸν γνώρισμα τῆς πλατωνικῆς συνειδήσεως. Ἐναντι τῆς θέσεως τῆς Πολιτείας, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐγκλείει ἐντὸς αὐτοῦ ἓνα ἄνθρωπον (588 d), ὁ Τίμαιος ἀντιτάσσει τὴν ἄποψιν καθ' ἣν ὁ φιλομαθὴς εὐδαιμονεῖ ἔχων ὡς σύνοικον κάποιον δαίμονα (90 c). Ὁ Ἀθηναῖος τῶν Νόμων τροποποιεῖ τὴν ἀπαισιόδοξον περὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς παιγνίου, θεωρίαν του ἀποφαινόμενος ὅτι τὸ ἀνθρώπινον ὄν εἶναι «σπουδῆς . . . τινὸς ἄξιον» (804 bc).

Τὰ αἰσιόδοξα πλατωνικὰ μηνύματα ἀποτελοῦν διμέτῳπον ἐπίθεσιν : ἐναντίον τῆς μοιρολατρικῆς ἀνθρωπολογίας τῆς ποιήσεως τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν Τραγικῶν καὶ ἐναντίον τοῦ μισολόγου σκεπτικισμοῦ τῆς σοφιστικῆς (Φαίδων 89 d κ.έ.). Ὁ πλατωνικὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι τὸ ἐφήμερον «φύλλον» τῆς ὁμηρικῆς ἀνθρωπολογίας (Φ 464, Ζ 146), τὸ ὄν τοῦ ὁποῖου «οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει . . . | πάντων ὅσσα τε γαῖαν ἐπὶ πνέει τε καὶ ἔρπει» (σ 130). Δὲν εἶναι παίγνιον τι εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἀδιαφορίας τῶν θεῶν (Σοφοκλ. Τραχ. 1264 κ.έ.), τῆς ἰδιοτροπίας τῆς θελήσεως τοῦ Διὸς (Φ 87), ἢ τῆς κυριάρχου Μοίρας (Αἰσχύλ. Ἀγαμ. 1535 κ.έ.). Ὡς ἐδίδαξεν ἦδη ὁ Ξενοφάνης — ἀντιτιθέμενος πρὸς τὴν ἡσιόδειον ποίησιν² — καὶ ἄλλοι τινὲς πρὸ τοῦ Σωκράτους σοφοί³, ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ κατὰ Πλάτωνα τὸ ὄν τὸ κατ' ἐξοχὴν προωρισμένον διὰ τὴν πρόδον (Πολιτικός 274 cd). Ὁ ἄνθρωπος, τὸ ἀσθενές, ἦ, διὰ τὴν μεταχειρισθῶμεν τὴν ὁρολογίαν τοῦ νεοσωκρατικοῦ Marcel⁴, ὅστις ἐνταῦθα εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμ-

1. Ἐνθ' ἀν., σ. 193.

2. Βλ. Ἡσιόδ. Ἔργα καὶ Ἡμέραι 109, Ξενοφάν. Β 18.

3. Βλ. Α. Diès, Εἰσαγωγή εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Πολιτείας, La République, Paris, Belles Lettres, 1965, σ. XXIX καὶ ὑπ. 1.

4. Βλ. Du refus à l'invocation, Paris, Gallimard, 1940, σ. 188.

μῆς τῆς σκέψεως, τὸ ἐν καταστάσει ὄν, εἶναι ἐν ταυτῷ ἰκανὸς νὰ μὴ ἀφεθῇ νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς μίαν κατάστασιν : διὰ τὸν Πλάτωνα ἀντίδοτον τοῦ ἐφισυχασμοῦ καὶ τῆς ἀπαισιοδοξίας εἶναι ἡ φιλοσοφία (Πολιτεία 611 b), ἀντίπαλος τῆς ἀπελπισίας ἐκ τῆς διαπιστώσεως τοῦ πεπερασμένου τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἶναι ἡ μαχητικὴ διάθεσις καὶ ὁ ἔρωσ τῆς ἐρεῦνης. «Ὁ ἀνεξέταστος βίος οὐ βιωτὸς ἀνθρώπῳ» (Ἀπολογία 38 a)¹. Εἰς τὸν Πλάτωνα τὸ θεῖον δὲν φθονεῖ — ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς Τραγικοὺς² — τὴν ἀνθρωπίνην εὐημερίαν, καθ' ὅσον αὕτη οὐδέποτε εἶναι ὕβρις, ἀλλὰ σῶφρων καὶ ἀνδρεία ἐπιδιώξις πνευματικῆς προόδου. Ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης ἐκφράζει ἐπιγραμματικῶς τὴν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἀξιακῶς θεωρουμένην ἐπιταγὴν τοῦ φιλοσοφεῖν : «...οἰόμενοι δεῖν ζητεῖν ἂ μὴ τις οἶδεν, βελτίους ἂν εἴμεν καὶ ἀνδρικότεροι καὶ ἤττον ἀργοὶ ἢ εἰ οἰοίμεθα ἂ μὴ ἐπιστάμεθα μὴδὲ δυνατόν εἶναι εὔρεῖν μὴδὲ ζητεῖν, περὶ τούτου πάντῳ ἂν διαμαχοίμεν, εἰ οἷός τε εἴην, καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ» (Μένων 86 b). Εἰς τὸν Φίληβον ὁ Πλάτων ἀποδίδει τὸν τῆς ἀναζητήσεως τῆς ἀληθείας ἔρωτα εἰς τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς : «Μίγ' εἷς τινας ὠφελίας ἐπιστημῶν βλέψαντες μῆτε τινας εὐδοκίας, ἀλλ' εἴ τις πέφυκε τῆς ψυχῆς ἡμῶν δύναμις ἐρᾷν τε τοῦ ἀληθοῦς καὶ πάντα ἕνεκα τούτου πράττειν» (58 d).

Εἰς τὴν συνάρτησιν τῆς ιδέας τοῦ πεπερασμένου καὶ τῆς ιδέας τοῦ ἀνθρώπου - φιλοσόφου ἔγκειται, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ὁ τραγικὸς χαρακτήρ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Ὁ ὅρος ἐνταῦθα δὲν ἔχει τὸ περιεχόμενον ἐκείνου ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἐννοιολογίαν τῆς συγχρόνου ὑπαρξιακῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ δέον νὰ λαμβάνεται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ ὄντολογικὸν ἀσθενὲς τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἂν καὶ οὐδέποτε θεραπεύεται πλήρως, τῆς γνώσεως οὐδέποτε ὁλοκληρουμένης, ἐν τούτοις, εἶναι δυνατόν, καὶ ἐπιβεβλημένον νὰ βελτιωθῇ διὰ τῆς ἀγωνιστικῆς διαθέσεως³ τῆς συνειδήσεως (Γοργίας 492 d), διὰ τίνος δυναμικῆς διεισδύσεως εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐρευνοούμενον. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ ὀφείλει νὰ εἶναι καθ' ὁδὸν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Τὸ εἶναι τοῦτο τὸ συνδεόμενον πρὸς τὸ δέον - εἶναι, ἡ σύζευξις ὄντολογίας καὶ ἀξιολογίας — ὁ Marcel θὰ ἔλεγεν ἡ μετάβασις ἀπὸ τὸ *sum* εἰς τὸ *sursum*⁴ — συνιστᾷ τὴν αἰσιοδοξίαν τῆς πλατωνικῆς σκέψεως καὶ δίδει περιεχόμενον εἰς τὰς ἐννοίας τῆς καθάρσεως, εὐδαιμονίας καὶ σωτηρίας. Ἡ ὑπαρξις ἀκριβῶς σκοποῦ καὶ ὁ καθορισμὸς ὁδοῦ ἀγούσης πρὸς

1. Πβ. Κρατύλος 345b κ.έ.

2. Βλ. καὶ A. J. Festugière, *De l'essence de la tragédie grecque*, Paris, Aubier - Montaigne, 1969, σ. 27. Πβ. Ἡρόδοτος. Γ 40, Ζ 46.

3. Πβ. Ε. Μουτσόπουλου, *Φιλοσοφικοὶ Προβληματισμοί*, Ἀθήναι, Τζουβάκος, 1971, σσ. 12 - 13.

4. Βλ. *Homo viator*, Paris, Aubier, 1945, σ. 32.

αὐτὸν διαχωρίζει τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἀπαισιοδοξίαν τοῦ μηδενιστικοῦ ἀθεϊκοῦ ὑπαρξισμοῦ καὶ τῆς καφκικῆς ἀνθρωπολογίας.

Συνιστῶσαι τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ἡ γνώσις αὐτῆς τῆς ἀνεπαρκείας. Ἡ ὄντολογικὴ ἀναγκαιότης γίνεται αἷτιον μιᾶς ἄλλης ἀναγκαιότητος διὰ τὸ πνεῦμα, τῆς φιλοσοφικῆς δραστηριότητος. Προκειμένου περὶ τοῦ Πλάτωνος — καὶ ἂν συμβαίνει νὰ εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ πρόσβασις εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, ἥτις εἶναι καὶ ἡ ἀμοιβὴ τοῦ φιλοσοφικοῦ βίου, ἐπιτυγχάνεται ὑπὸ ὀλίγων ἐκλεκτῶν — εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῇ, ὥς τοῦτο ἀποδεικνύει ἡ θεωρία τῶν διαδοχικῶν βίων τῆς ψυχῆς, ὅτι ἡ πνευματικὴ σωτηρία εἶναι τελικῶς ἐφικτὴ εἰς πάντας, ἐφ' ὅσον δι' ὅλους ὑπάρχει προοπτικὴ ἀπελευθερώσεως τῆς ψυχῆς διὰ τῆς φιλοσοφικῆς ἀναγωγῆς εἰς τὰ θεῖα ὄντα.

III

Τὸ θέμα τοῦ περιωρισμένου ἀριθμοῦ τῶν δυναμένων νὰ προσεγγίσουν τὴν ἀλήθειαν συνιστᾷ κοινὸν παρονομαστήν μεταξὺ πλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ μυστηριακῶν θρησκειῶν. Εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν τῶν Ὁρφικῶν καὶ τῶν Πυθαγορείων διακρίνονται δύο κατηγορίαι ἀνθρώπων, οἱ ὀλίγοι μῦσται¹, οἵτινες δύνανται νὰ διάγουν βίον μυστικόν, καὶ οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ ἄδυτον τοῦ θεοῦ. Ἡ διάκρισις, ἐξ ἄλλου, ὀλίγων εἰδότην καὶ πολλῶν ἀμαθῶν ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τοῦ Παρμενίδου²: οἱ δύο οὗτοι σοφοὶ μετατρέπουν τὸ ἀριστοκρατικὸν ἰδεῶδες τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως, τὸ συνιστάμενον εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ γένους καὶ τῆς ρώμης, εἰς τὸ ἰδεῶδες τῶν ὀλίγων ἀρίστων, οἵτινες διακρίνονται τῶν πολλῶν ἀπειρῶν καὶ κωφῶν, τῶν μὴ δυναμένων, ἔνεκα προσκολλησέως εἰς τὴν καθημερινότητα, νὰ συλλάβουν τὸν κοινὸν λόγον ἢ νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας.

Ὁ Πλάτων, ἐμπνεόμενος τόσον ὑπὸ τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν δύο μεγάλων πρὸ τοῦ Σωκράτους σοφῶν, μεταθέτει ἐπὶ γνωστικοῦ ἐπιπέδου τὴν ἰδέαν τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος τοῦ ὁμηρικοῦ κόσμου, μετασχηματίζων αὐτὴν εἰς ἀνισότητα φιλοσοφικὴν. Οἱ ἐκλεκτοὶ εἶναι παρὰ Πλάτωνι οἱ ὀλίγοι θιασῶται τῆς φιλοσοφίας (Πολιτεία 596 ab, 491 ab, 515 e), οἱ ἡγεμόνες (πβ. Φαῖδρος 253 e) τοῦ πνεύματος. Διὰ τὴν ἀπο-

1. Bl. W. Jaeger, *À la naissance de la Théologie, Essai sur les Présocratiques*, Paris, Du Cerf, 1966, σ. 93.

2. Bl. Ἡράκλειτος, B 29, B 49 καὶ B 104, Παρμενίδης, B 1. Πβ. Ξενοφάνης, B 2 καὶ B 34.

μάκρυνσιν τοῦ φιλοσόφου ἐκ τοῦ σωκρατικοῦ παιδαγωγικοῦ ιδεώδους, τοῦ συνιστῶντος εἶδος τι «apostolat... s'adressant à tous»¹, εὐθύνεται βεβαίως ὄχι μόνον ἡ ἀριστοκρατικὴ καταγωγὴ τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ ἡ πλατωνικὴ ἐμπειρία τῆς ἀδίκου καὶ ἀλογίστου συμπεριφορᾶς τῶν πολλῶν ἔναντι τοῦ διδασκάλου· ἐξ ἐπόψεως ὁμως γνωσιολογικῆς πρόκειται ἐνταῦθα διὰ τὴν περὶ ἀληθείας θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος. Συμφώνως πρὸς τὴν γνωσιολογίαν τοῦ Γ' βιβλίου τῆς Πολιτείας ἀλήθεια εἶναι ὅ,τι ἀφ' ἑνὸς μὲν προσδιορίζει ἀντικειμενικῶς τὰ ὄντα, ἀφ' ἑτέρου δὲ (485 b κ.έ.) εὐρίσκεται εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν γνωστικὴν ἱκανότητα τοῦ γινώσκοντος ὑποκειμένου. Τὴν γνῶσιν ἐπιτυγχάνει, ὡς ἤδη ἀνεφέρθη, ἐπίπονος προσπάθεια, π ά μ π ο λ υ ἔ ρ γ ο ν (Πολιτεία 531 d), τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατόν νά κατεπείγῃ τὸ ῥέ ο ν ὕ δ ω ρ (πβ. Θεαίτητος 172 d), ὁ χρόνος τοῦ ζῶντος εἰς τὴν καθημερινότητα.

Μολοντί διὰ τοῦ ἐμβληματικοῦ χαρακτήρος τοῦ προσώπου τοῦ σκλάβου εἰς τὸν Μένωνα (82 b κ.έ.) καθολικεῖται ὁ Πλάτων τὴν περὶ τοῦ γινώσκοντος ὑποκειμένου θεωρίαν τοῦ στηρίζων τὴν ιδεάν εἰς τὸ ἔμφυτον τῆς γνώσεως καὶ τὴν θεωρίαν τῆς ἀναμνήσεως (80 d - 81 e), καθ' ὅσον πρόκειται περὶ εἰδικῶν γνώσεων, ἡ πλατωνικὴ γνωσιολογία ἀποβαίνει ἀριστοκρατικῆς ὑφῆς ὡσάκεις πρόκειται περὶ γνώσεων ἀξιακῶς ἀνωτέρων. Εἰς τὸν Φαίδωνα ὁ Πλάτων δεικνύει ὅτι, προκειμένου περὶ τῆς ἀληθοῦς Ἀρχῆς, τὸ πλῆθος παραπαίει εἰς τὸ σκότος, ὑποκαθιστῶν τὸ Ἀγαθὸν δι' ἄλλων αἰτιῶν. Ἡ διάκρισις πολλῶν - γνωσιακῶς ἀδυνάτων καὶ ὀλίγων - ἱκανῶν λαμβάνει παρὰ Πλάτωνι μεταφορικὴν χροιάν διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς γνώσεως ὡς σκοτεινότητος καὶ τῆς ἀγνοίας ὡς φωτεινότητος.

Εἰς τὸν Φαίδρον (249 e) λέγεται ὅτι, ἂν καὶ «*πάσα ἀνθρώπου ψυχὴ φύσει τεθέαται τὰ ὄντα*», ἡ ἀνάμνησις τῶν ἀπολύτων ὄντων εἶναι προνόμιον τῶν ὀλίγων: «*Ἀναμνήσκεισθαι δὲ ἐκ τῶνδε ἑκείνα οὐ ῥάδιον ἀπάσῃ, οὔτε ὅσαι βραχέως εἶδον τότε τὰκεῖ, οὔθ' αἱ δεῦρο πεσοῦσαι ἐδυστόχησαν, ὥστε ὑπὸ τινων ὁμιλιῶν ἐπὶ τὸ ἀδικον τραπόμεναι λήθην ὣν τότε εἶδον ἱερῶν ἔχειν. ὀλίγαι δὲ λείπονται αἷς τὸ τῆς μνήμης ἱκανῶς πάρεστιν*» (250 a).

Εἰς τὸν Σοφιστὴν διακρίνει ὁ Πλάτων τὴν ἀσθένειαν τοῦ πνεύματος τῶν πολλῶν καὶ τὴν πνευματικὴν ἱκανότητα τῶν φιλοσόφων ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ θεοῦ (254 ab). Εἰς τὸ τέλος τοῦ Φιλήβου ὁ Σωκράτης ἐμφανίζεται διδάσκων ὡς συμπέρασμα τῆς περὶ τῶν ἡδονῶν προβληματικῆς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ νοός, παρὰ τὴν ἀντίθετον γνώμην τῶν πολλῶν (67 b). Εἰς τὸν Τίμαιον λέγεται ὅτι τὸν «*ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντός εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν*» (28 c). Εἰς τὴν Ζ' Ἐπιστολὴν, ἀναφερόμενος εἰς τὸ φιλοσοφικόν του ἔργον, διακηρύσσει

1. J. Moreau, Le sens du platonisme, Paris, Belles Lettres, 1967, σ. 9.

ὁ Πλάτων ὅτι τοιοῦτο ἐγγεῖρημα, ὡς τὸ ἰδικόν του, δὲν εἶναι ἀγαθὸν ἀνῆκον εἰς τὸ πλῆθος, «εἰ μὴ τισιν ὀλίγοις, ὅποσοι δυνατόν ἀνευρεῖν αὐτοὶ διὰ συμ-
κράς ἐνδείξεως» (341 e).

Ἡ τοιαύτη ἀριστοκρατική γνωσιοθεωρία κατευθύνει καὶ τὴν πολιτικήν σκέψιν τοῦ Πλάτωνος καὶ τροποποιεῖ ἢ ἀνατρέπει τὴν καθεστηκυῖαν ἱεραρχίαν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ δημοκρατικὸν ἰδεῶδες τῶν Σοφιστῶν (Πρωταγόρας 322 c - 323), ἡ πολιτειακὴ σωτηρία ἐγκτεται διὰ τὸν Πλάτωνα εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ὀλίγων ἀρίστων, τῶν φιλοσόφων, ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας (Πολιτεία 473 bd).

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς σκέψεως ἡ πλατωνικὴ θέσις — ἥτις εἶναι δυνατόν νὰ παραλληλισθῇ, τηρουμένων βεβαίως τῶν ἀναλογιῶν, πρὸς τὴν τοῦ Bergson, καθ' ἣν κοινωνοὶ τῆς ζωϊκῆς ὁρμῆς εἶναι ἐπίλεκτοι ἀνθρώπιοι ὁργανισμοὶ — ἐμφανίζεται ὡς ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος τῆς τοῦ Spinoza δεχομένου ὅτι ἐν Κράτος «dont le salut dépend de la loyauté de quelques personnes et dont les affaires, pour être bien dirigées, exigent que ceux qui les mènent veuillent agir loyalement, n'aura aucune stabilité». «Platon aboutit à une conclusion toute opposée, mais dans un esprit également réaliste»¹.

Ἡ πλατωνικὴ θεωρία τῶν ὀλίγων ἐκλεκτῶν τῆς γνώσεως, ὡς καὶ ἡ ἰδέα τοῦ πεπερασμένου τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος εἶναι συναφὴ πρὸς τὴν θρησκευτικὴν συνειδήσιν τοῦ φιλοσόφου. Οἱ ἐκλεκτοὶ φίλοι καὶ συγγενεῖς τῆς ἀληθείας (Πολιτεία 487 a) εἶναι θεοφιλεῖς ἄνθρωποι (Συμπόσιον 212). Εἰς τὸν Τίμαιον (53 d) ἡ πρόσβασις εἰς τὴν ἀλήθειαν παρουσιάζεται ὡς προνόμιον ἐκείνων ὅστις εἶναι «φίλος» εἰς τὸν θεόν. Εἰς τὸν Θεαίτητον ὁ Πλάτων διδάσκει ὅτι ἡ κατὰ τὸ δυνατόν «ὁμοίωσις θεῷ» ἐξισοῦται πρὸς τὸ «δίκαιον καὶ ὅσιον μετὰ φρονήσεως γενέσθαι» (176 b).

Ἡ ἰδιοτυπία τῆς πλατωνικῆς διδασκαλίας ἔναντι τῶν μυστηριακῶν θρησκειῶν ἐγκτεται εἰς τὴν συνένωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος. Τὴν διάκρισιν πολλῶν νερθηκοφῶρων, ὀλίγων - βάκχων² δέχεται καὶ ὁ πλατωνικὸς Σωκράτης θεωρῶν τὸ δεύτερον εἶδος τῶν ἀνθρώπων ὡς συνώνυμον τῆς τάξεως τῶν ὀρθῶς φιλοσοφούντων (πβ. Φαῖδων 69 cd). Εἰς τὴν θέσιν τοῦ μύστου - ἱερέως ὁ Πλάτων τοποθετεῖ τὸν φιλομαθῆ, τὸν ἐραστὴν τῆς κατὰ τὸ δυνατόν ἀκριβοῦς γνώσεως, εἰς τὴν θέσιν τοῦ μουμένου τὸν πνευματικὸν ἐρευνητὴν (Συμπόσιον 209 c κ.έ., Φαῖδρος 249 cd). Διὰ τῆς φιλοσοφίας καθαίρεται πραγματικῶς, ὡς ἤδη ἐλέχθη, καὶ σώζεται ἡ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ (Φαῖδων 67 a, 84 a, Συμπόσιον 208).

Τὸ χωρίον 82 b τοῦ Φαῖδωνος ἀποδίδει ἐπιγραμματικῶς τὸ πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος : «Εἰς δὲ θεῶν γένος μὴ φιλοσοφήσαντι καὶ παντελῶς κα-

1. V. Goldschmidt, Questions platoniciennes, Paris, J. Vrin, 1970, σ. 73.

2. Βλ. E. Rohde, Psyché, μετάφρ. R e y m o n d, Paris, Payot, 1928, σ. 368.

θαροῦ ἀπιόντι οὐ θέμις ἀφικνεῖσθαι ἄλλ' ἢ τῷ φιλομαθεῖ». Ἡ σύζευξις τῶν «τέλεστικῶν» ὄρων οὐ θέμις - καθαρός, μετὰ τῶν ὄρων φιλοσοφεῖν, φιλομαθής, πιστοποιεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος μετατροπὴν τοῦ μυστικισμοῦ εἰς φιλοσοφίαν, τῆς εὐλαβείας εἰς διάθεσιν ἀναζητήσεως τῆς ἀληθείας, τῆς πίστεως εἰς ἐγρήγορσιν μιᾶς ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς γνώσεως παλλομένης συνειδήσεως.

ANNA ΚΕΛΕΣΙΔΟΥ - ΓΑΛΑΝΟΥ